

Het spreekt n.l. vanzelf, dat we ons niet in alle gevallen van adverteeren in niet-christelijke bladen kunnen onthouden. Soms, b.v. bij familie-berichten, zullen we, om allen te bereiken voor wie ze van belang zijn, er wel gebruik van moeten maken.

Doch overigens gelde bij alle adverteeren als regel, dat we het doen in eigen pers.

V.

F.

LITERATUUR EN KUNST.

Adres van den Redacteur: Dr C. Tazelaar, 2e Const. Huygensstraat 77, Amsterdam.

De nieuwste „Rönne“.

Aan de bekende vertalingen-serie van J. F. Rönne's werk, die de Uitgeversmaatschappij „Elsevier“ te Amsterdam doet verschijnen, werd dezen zomer weer een nieuw deel toegevoegd, „Onder het dak der Pastorie“, de bewerking door A. en E. Huber van „Under Praestegardens Tag“.

Met dit boek is de zesde roman van den Deenschen predikant-schrijver in vertaling tot ons gebracht en, evenals de vorige vijf, vindt het vele en grage lezers.

Onwillekeurig vraagt men zich af, welke de verklaring mag zijn van den opgang, dien de Rönne-romans ten onzent maken. Ze zijn als romans niet buitengewoon; ze hebben volstrekt niet het karakter van tijd-spiegelende literatuur, die de menschen grijpt, omdat hun eigen vragen en moeilijkheden er in leven; ze zijn niet machtig of grootsch; de stof is eigenlijk altijd dezelfde: teekening van de menschen der Deensch eilanden en kusten, wier leven voor een groot deel bepaald wordt door en afhankelijk is van de wilde, forse natuur en de alles en allen beheerschende Noordzee; de zielkundige ontleding is slechts in een enkel geval frappant (b.v. bij de figuur van den heer Clement in „En de Noordzee bruist...“ — enz. enz. Er zou nog wel meer op te sommen zijn.

En toch — de Rönne-boeken worden gelezen en genoten en elk nieuw deel vindt weer vernieuwde sympathie!

De verklaring moet, geloof ik, juist gezocht worden in dat alles, wat ik noemde. Die eigenschappen, dat ze niet grootsch en machtig, niet ingrijpend van gebeurtenis, niet geweldig van compositie of gecompliceerd in hun ontleding zijn — die eigenschappen trekken de menschen aan. Wie niet al te zeer een vreemde is in de nieuwere roman-literatuur weet, dat de verreweg meeste romans zwaar zijn, 't zij dan van samenstelling, van analyse of ideën-inhoud. Dat „zwaar“ beteekent nog niet altijd „gewichtig“, maar is veelal ook „ingewikkeld“, „duister“, „moeilijk te volgen“, „niet in werkelijke verhoudingen te brengen“ en wat dies meer zij. En dat zware, in welken zin dan ook, maakt de menschen geestelijk moe; legt een depressie op de stemming en (al is er dan ook vaak plaats voor bewondering en genieting) doet vragen rijzen, die om antwoord worstelen. De romans der

latere jaren zijn over 't algemeen zeker niet licht van kleur en zonnig van effect.

En zie nu eens naar het karakter der Rönne-boeken. Dat muut uit door eenvoudigheid, eenvoudigheid van gebeurtenis, van mededeling, van samenstelling. De atmosfeer — ik heb er al bij herhaling op gewezen — is frisch en pittig, er valt zonlicht over vele bladzijden, er tintelt humor in de vertellingen, er is leven en prettig bewegen in. En dat alles fleurde de menschen op. Bij de vele besommeringen, die onze tijd voor vrijwel een ieder meebrengt, geeft dat verademing, ontspanning, brengt dat eens in een geheel andere wereld, een wereld, waarin niet de cultuur, maar de natuur heerscht. De Rönne-boeken doen de menschen eens totaal andere menschen ontmoeten, dan zij zelf zijn, doen inleven in andersoortige verhoudingen, dan die, waarin zij zelf staan. Dat is het, naar mijn gevoelen, wat de Rönne-romans aantrekkelijk maakt, wat de lezers bekoort. En dat is het ook, wat weer naar elk nieuw boek van dezen Schrijver doet grijpen. Niet het herlezen van een genoten boek geeft hier de verfrissing, zooals dat met andere lectuur het geval kan zijn — want daarvoor zijn de Rönne-romans te vluchtig — maar het opnieuw lezen van een gelijksoortig, maar dan toch ander boek. Pip uit het „Het Geluksland“ is weer opnieuw aantrekkelijk in de gedaante van „De Consulsvrouw“ en inger uit „Roode Rozen“, heeft weer dezelfde bekoring van Elsbeth uit „En de Noordzee bruist“. Maar de verhoudingen, de omstandigheden, de feiten zijn andere, en dat prikkelt van nieuws aan de belangstelling.

„Onder het dak der Pastorie“, het boek, dat in dit artikel in 't bijzonder de aandacht vraagt, is in zekeren zin anders dan de vorige, insoverre het een jeugdauto-biografie is. „Het Geluksland“ maakt ook wel den indruk, uit de herinnering aan eigen jeugd van den Schrijver gepul te zijn, evenals „Met Kerstmis naar huis“, maar die boeken vertellen toch van anderen; men ziet althans den persoon van den Schrijver niet. In dezen roman is het anders; Rönne spreekt over zichzelf, zijn vader, moeder, broers en zusters, verhaalt dus van zijn eigen ouderlijk huis.

Maar in den vorm, in de wijze van vertellen, in zijn geest is toch „Onder het dak der Pastorie“ aan de andere boeken volkomen gelijk. Al dadelijk blijkt dat uit den eersten zin, die kenmerkend is voor den Rönne-stijl: „Er woel een vliegende storm uit het Noord-Westen, ofschoon het de tijd was, dat de kruisbessen rijp worden“, en het spreekt uit alle details. We lezen van dezelfde pastorie-verhoudingen, van dezelfde dorpsgevoelens en dorpsbewoners; het leven van Rönne's vader is geheel gelijk aan dat van den dominee uit „Het Geluksland“, knechten en meiden behoorren daar evenzeer tot het pastorie-gezin als hier.

En ook de toon van vertellen is dezelfde. De humoristische wijze van beschrijven, in „Het Geluksland“ of „De Consulsvrouw“ zoo aanlokkelijk, ontbreekt ook hier niet. Ik noem b.v. de passage, waarin verhaald wordt hoe Vader Rönne met zijn zoon naar Kopenhagen reist of het stuk, dat het afscheid van den dominee en zijn gemeente beschrijft. Voorts vinden we hier ook weer de echte Rönne-figuren, de toegewijde knecht, de trouwe, maar

hoekige dienstbode, de zachte en toch wilskrachtige vrouw, de ietwat zonderlinge vreemdeling, e.d. En dat alles, geplaatst in het kader van landelijke gewoonten en dorpsgebeurtenissen, geeft hetzelfde beeld, als we kennen uit de andere romans.

Maar het boek heeft ook, als deze, zijn eigen verdiensten: de teekening van de verhouding tusschen ouders en kinderen, een verhouding van liefde en eerbied; van het gezinsleven, in welks zorgen en vreugde allen deelen; van het kinderspel en kindergenoeien daar in de vrijheid van de eenvoudige, frissche Deensche kustdorpen.

En dan is er een bepaald thema: de berusting, het willig aanvaarden van wat God beschikt. Mooi wordt dat volgehouden in de figuur van vader Rönne, als hij smaadheid en achteruitzetting verdragen moet van een avonturier, die, in een tijd van geestelijke opwaking, van revival dus, weet te speculeeren op gemoedselementen en de prediker wordt uit de omgeving. Dat is voor Vader Rönne de tijd van neergang, van teleurstelling en miskenning, vooral als Carelsen — de bewuste — zijn superieur wordt en hem op allerlei wijze benadeelt en tegenwerkt. Dan moet de oude predikant, die de liefde en de achting had van zijn volk, het aanzien, hoe allen hem verlaten, hoe zijn vrienden kwalijk van hem spreken en de laster achter hem gaat, als hij door zijn dorp loopt. Maar dan ook komt de kracht van zijn gelooven uit, die hem leert wachten op Gods tijd, die hem, zonder tegenspreken, al is het mat veel smart, doet gaan den weg, dien God hem te gaan geeft. Gezien door het oog van een kind — de Schrijver vertelt het uit eigen herinnering — is de teekening van dezen toestand zeer eenvoudig, en daardoor spreekt de kracht van het simpel gelooven te sterker.

Daarom is het dan ook Rönne vooral te doen en in dat licht moeten we, m.i. zijn verhaal beschouwen. Want hij maakt de figuur van Carelsen volstrekt niet aannemelijk, geeft ook geen enkele verklaring van diens houding jegens Vader Rönne, wien hij veelmeer dankbaarheid verschuldigd is. En de afloop — het plotseling verdwijnen van Carelsen onder den invloed van een Oom van het pastorie-gezin (alweer een ongemotiveerde figuur) is uit het oogpunt van romankunst al even zwak. Als we het boek als roman zouden moeten kwalificeeren, in zijn compositie en groepeerings, zouden we zeker niet zeer waardeorend kunnen spreken. Maar, zoo oordeelend, zouden we onrecht doen aan den geest van Rönne's werk. Veelmeer dan als literair-kunstgewrocht moeten we een boek als dit zien als een primitief schilderstuk, welks verbeelding ook nooit rationeel is, waarvan de gedachte hoodzaak is en de wijze, waarop die gedachte wordt voorgesteld, van ondergeschikt belang.

En, zoo beschouwd, is dit boek zeker verdienstelijk en rustige lectuur waard. Men moet het niet lezen, als men geen van Rönne's vorige boeken kent, want het komt alleen uit zooals het is, in de omlijsting van het soort, waartoe het behoort. Maar heeft men eerder van Rönne's werk genoten en daarin iets aantrekkelijks gevonden, dan zal dit nieuwste boek niet onbevredigd laten. Het heeft den begripden lezer inderdaad iets te zeggen.

C. T.

HET DAGBOEK VAN PIERRE LOTI

door

Dr J. W. Marmelstein.

III.

Van den 1en Augustus 1878 tot den daaropvolgenden 17en Maart is Loti gestationneerd geweest op de Bosphorus, op de Gladiateur, een kanon-neerboot. In die enkele maanden heeft zich een idylle afgespeeld tusschen den jongen zee-officier en een schoon Circassisch meisje dat thuis hoorde in den harem van een welbedaagden Turk, een idylle waarvan het tragische slot een groote somberheid werpt over heel het verdere leven van Loti. Een reeks van ontmoetingen van vluchtigen, of ook wel van minder vluchtigen aard, verkregen meestentijds, ten koste van levensgevaar en plotseling onderbroken door het onverhieldelike sein van vertrek.

Enkele vertrouwen, Turken of Franschen, verleenen daarna hand- en spandiensten voor de correspondentie tusschen Loti en zijn odaliska. Maar de oude Turk sterft en zij wordt ten huwelijk gegeven aan een anderen pacha, die veel jonger, en ook waakzamer en jaloerscher is. Dan is alle gemeenschap tusschen de beide geliefden verbroken. Het eenige wat Loti tien jaren daarna verneemt is, dat zij kort na haar tweede huwelijk gestorven is. Een oude vruchtenkoopman wijst hem haar graf. Hij kust de zerk en voortaan zal de tocht daarheen een pelgrimage zijn die Loti, in smartelijke ontroering, volbrengt, telkens als hij in Constantinopel terugkeert. *)

Dit vooral vormt de stof van den eersten roman

*) Naderhand heeft Loti het zerkje doen overbrengen naar zijn huis in Rochefort, waar het een plaats kreeg in het Turksche salon, ingericht als moskee.

van Loti. De titel is Aziyadé, uittreksel uit de aantekeningen en brieven van een luitenant der Engelsche marine, den 10^{en} Mei 1876 in Turkschen dienst getreden en den 27^{en} October gesneuveld onder de muren van Kars.

In 1879 uitgegeven bij Calmann-Levy, bijna door niemand opgemerkt toentertijd, is het nu aan zijn 225sten druk toe. Toen in hetzelfde jaar Loti den uitgever het manuscript van een tweeden roman, *Le Mariage de Loti*, toezond, vroeg deze, twijfelend aan een behoorlijk debiet, om advies aan Mme Adam die toenmaals meer nog dan als schrijfster, een welverdiende reputatie had als vrouw van onfeilbaren smaak en van invloed bij de boonaangevende kringen. Zij las het werk dat haar ineens de openbaring bracht van Loti's absoluut kunstenaarschap, ze annexeerde het voor de Nouvelle revue, die zij pas had opgericht. Van stonden aan werd de anonieme schrijver die, heseheiden, zijn werk had geteekend met „de schrijver van Aziyadé“ van een obscuren zee-officier tot een beroemd man. Julien Viaud werd een ster die onder den naam van de hoofdfiguur uit *Le Mariage de Loti* een luisterrijke baan zou maken langs het uitspaniel.

In dezen tweeden roman vertelt de auteur onder welke omstandigheden hij aan zijn schuilnaam gekomen is.

„Loti werd gedoopt den 25en Jan. 1872, op den leeftijd van 22 jaren en 11 dagen. Toen de plechtigheid plaats vond, was het ongeveer één uur in den middag te Londen en te Parijs. Het was zoowat middernacht aan den onderkant van de aardbol, in de tuinen van koningin Pomaré van Tahiti, waar het toneel plaats greep, in Europa een koude en saai winterdag. Aan den anderen kant, in de tuinen van de koningin, spreidde zich de kalme, ontzenuwende en kwijnende atmosfeer van een zomernacht. Vijf meisjes woonden den doop bij, te midden der mimosa's en oranjeboomen

in een geurige zwoelheid onder een hemel, flonkerend van oostersche sterrenpracht.”

Niemand dezer hofdames was echter in staat de woorden, die zijn naam vormden, Julien Viaud, te zeggen, en daarom liet deze zich noemen bij den naam van een bescheiden bloempje, dat op Tahiti groeit, Loti.

Karl von der Steinen beweert, in zijn boek *Die Marquesaner und ihre Kunst*, dat de l in de taal van Tahiti niet bestaat, dat de hofdames Roti hebben moeten uitspreken, maar dat Loti dit pseudoniem niet heeft aangedurfd.

„Le roman d'un Spahi heeft zijn ontstaan te danken aan Loti's verblijf aan de Senegal. Het onderwerp van *Mon frère Yves* en van *Pêcheur d'Islande* werd geconspiceerd gedurende enkele kruistochten langs de Bretonsche kust. Voor den laatsten dezer romans had hij tot hoofdfiguur gekozen een matroos uit Paimpol, Guillaume Flourey, die een jaar of twintig geleden op zee omgekomen is. Het portret van dit prototype van Yann vindt men in verschillende poses in Loti's schetsboek terug. Van zijn reis naar Japan, brengt Loti de stof mee voor een van zijn meest populaire boeken, *Madame Chrysanthème*. Jerusalem, la Galilée en le Désert hebben hun aanzijn te danken aan een pelgrimstocht die de schrijver volbracht naar het Heilige Land, les Derniers jours de Pékin aan een expeditie waaraan hij deelnam onder den Duitschen generaal Von Waldersee, die belast was met het onderdrukken van den opstand der Bokkers. Herhaalde en langdurige bezoeken aan Turkije, het land van den Islam waaraan hij met zijn hart en zinnen verknocht is geweest, geven hem de materie voor *Fantômes d'Orient* en van zijn, na *Pêcheur d'Islande*, meest gelezen boek, *les Désenchantés*.

Eénmaal hadden Loti's letterkundige talenten hem

Geli
gaat e
In dat
deelen
leest
werke
willek
telijke
niet
krijg
heeft
worste
den te
uitgav
overle
stroom
Daa
van
verloc
scheik
eerste
— en
mengen
Van
levens
deze
zijn a
oude,
mij n
toekee
ben n
stoel
leitet
verhu
locaal
voorbe
men
anim
stoe
kero
gen,
algen
het ez
trok
die
voor
ontde
Nu
door
iemar
natur
hinde
als V
leven
koute
hoord
gaard
van d
Vinet
zoo w
eigen
En o
aange

bijna
tijden
Fig
van
aan
en v
geval
Korte
steld
het c
arbe
uit e
daar
chaz
beeld
Met
dinge
werd
bezi
vergr
zijn
toove
In
demi
meeg
For
Ma
zich
hij l
Parij
were
bescl
voel
bij z
zich
vern
hem
vaar
tusse